

УДК 347.191.4

DOI 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.125-129

В. В. Кадиров,
аспірант кафедри права,
ПВНЗ «Європейський університет»
email: v.kadyrov@e-u.edu.ua
ORCID 0009-0001-4726-341X

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КІНЦЕВОГО БЕНЕФІЦІАРНОГО ВЛАСНИКА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У статті розглядається процедура розкриття інформації про кінцевого бенефіціарного власника в Україні як важливий інструмент забезпечення прозорості корпоративного управління. Здійснено аналіз нормативно-правових актів, зокрема законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Виявлено основні проблеми, що виникають під час реалізації вимог щодо розкриття інформації про кінцевого бенефіціарного власника, серед яких: складність оформлення графічної структури власності для багаторівневих корпоративних структур, обмеженість строку давності підтверджуючих документів для структури власності, недосконалість механізмів підтвердження неформального впливу на діяльність юридичної особи. У статті запропоновано напрями вдосконалення законодавства, що охоплюють розробку рекомендацій щодо оформлення складних корпоративних структур, перегляд вимог до підтверджуючих документів до структури власності та механізмів встановлення неформального впливу на діяльність юридичної особи.

Ключові слова: кінцевий бенефіціарний власник, структура власності, корпоративне управління, фінансовий моніторинг.

Постановка проблеми та її актуальність. Розкриття інформації про кінцевого бенефіціарного власника (далі – КБВ) є важливим кроком у боротьбі з фінансовими зловживаннями юридичними особами. Зобов’язуючи компанії надавати дані про своїх КБВ, регуляторні органи прагнуть ліквідувати анонімність, яка може використовуватися для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму. Процедура розкриття інформації про КБВ є доволі комплексною, а реалізація вимог щодо розкриття інформації про КБВ пов’язана із рядом проблем правозастосування, особливо у випадках складних корпоративних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем, пов’язаних із розкриттям інформації про КБВ, набуло відображення в працях В. Г. Савенкової, Т. М. Ямненко. Водночас недостатньо висвітленими є практичні проблеми, з якими стикаються юридичні особи під час процедури розкриття інформації про КБВ.

Метою статті є проведення детального аналізу процедури розкриття інформації про КБВ, виокремлення проблемних аспектів процедури та запропонування способів їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до частини 1 статті 5¹ Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» юридичні особи повинні мати інформацію про КБВ або його відсутність і структуру власності. Ця сама частина статті конкретизує, що юридичні особи зобов’язані подавати інформацію про КБВ власника або про його відсутність і структуру власності для внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) у порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [1].

Відповідно до частини 1 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» такі документи, направлені на розкриття інформації про кінцевого бенефіціарного власника, потрібно подати для державної реєстрації юридичної особи:

- структуру власності за формою та змістом, визначеними відповідно до законодавства;
- витяг, виписка чи інший документ з торговельного, банківського, судового реєстру тощо, що підтверджує реєстрацію юридичної особи-нерезидента в країні її місцезнаходження, – в разі якщо засновником юридичної особи є юридична особа-нерезидент;
- копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство (підданство) особи, яка є кінцевим бенефіціарним власником юридичної особи (нотаріально засвідчена або засвідчена кваліфікованим електронним підписом особи, уповноваженої на подання документів для державної реєстрації створення юридичної особи, якщо такий документ оформлений без застосування засобів Єдиного державного демографічного реєстру, – для громадян України).

Такі самі документи подаються й для проведення реєстраційних дій, певною мірою пов'язаних із зміною (потенційною зміною) КБВ або інформації про КБВ юридичної особи, зокрема для: внесення відомостей про юридичну особу, зареєстровану до 1 липня 2004 року, відомості про яку не містяться в ЄДР; реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі; змін відомостей про КБВ юридичної особи [2].

Відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 19.03.2021 № 163 «Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності» (далі – наказ № 163) структура власності за формою є офіційним документом, що являє собою схематичне зображення структури власності юридичної особи, яка відображає всіх осіб, які прямо або опосередковано володіють цією особою самостійно чи спільно з іншими особами або незалежно від формального володіння мають можливість значного впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи [3].

Тобто бачимо, що законодавець закладає одразу декілька характерних ознак, які розкривають природу структури власності:

1. *Схематичність*. Структура являє собою графічне зображення зв'язків між особами, зображеними на структурі власності. Ця вимога забезпечує візуальну зрозумілість відносин власності та зв'язків між особами, які зображені на структурі власності.

2. *Наявність у структурі власності всіх осіб, які прямо або опосередковано володіють цією юридичною особою*. Щодо кожної особи, зазначеної на структурі, зазначати певний перелік інформації, що залежить від типу зображеної особи. Так, для фізичних осіб, які є кінцевими бенефіціарами, обов'язково зазначати прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дату народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків або номер (та за наявності серію) паспорта громадянина України. Для іноземців і осіб без громадянства зазначають прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) англійською мовою та транслітерацію українською, дату народження, країну громадянства або підданства (в разі наявності кількох громадянств – усі країни, а в разі якщо особа була податковим резидентом іншої країни, додатково вказується країна податкового резидентства в звітному році).

З одного боку, прагнення законодавця забезпечити повноту й прозорість за допомогою відображення всіх осіб, наявних у структурі власності, є цілком зрозумілим. Це дає змогу зменшити ризики використання фіктивних складних структур зі значною кількістю опосередкованих власників для приховування справжнього КБВ. З іншого боку, на практиці це породжує чимало труднощів, пов'язаних із реалізацією цієї вимоги.

Наприклад, у разі коли кількість акціонерів перевищує десятки або навіть сотні осіб, зображення всіх таких осіб створює значні технічні складнощі, враховуючи обов'язок структури мати графічний характер. До того ж на певних етапах структури інформація про інвесторів може бути недоступною через їх відмову співпрацювати, надання неповних або неточних даних, наприклад про свою дату народження, країну податкового резидентства, а також через обмежений доступ до іноземних реєстрів. Це унеможливило заповнення повної структури власності та зводить нанівець зусилля щодо забезпечення прозорості.

3. *Структура має зобразити не тільки формальних власників, а й тих, хто має можливість значного впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи*. Ця вимога, очевидно, спрямована

на відображення КБВ, які є такими не за формальним критерієм володіння корпоративними правами, а внаслідок можливості незалежно від формального володіння впливати на діяльність юридичної особи. Наприклад, це можуть бути:

- кредитори, які мають механізми впливу через наявність зобов'язань;
- члени сім'ї (чоловік, дружина чи інші родичі), які здійснюють вплив через сімейні зв'язки.

Отже, ця норма є спробою охопити реальних впливових осіб, які залишалися б «у тіні», якщо орієнтуватися виключно на формальні критерії, як-от розмір частки в статутному капіталі. Проте на практиці це може створювати значні труднощі, оскільки встановлення неформального впливу часто є суб'єктивним і складно доводиться документально.

Міністерство фінансів України опублікувало зразки складання структури власності, які містять приклади оформлення й таких неформальних зв'язків [4]. Однак їхнє використання викликає ряд питань і створює певні практичні проблеми.

Зразки, опубліковані Міністерством фінансів України, очевидно, мають рекомендаційний характер і не є нормативно обов'язковими. Проте в разі помилок або недоліків у цих зразках відповідальність за порушення вимог законодавства щодо розкриття КБВ залишається на юридичній особі. Інакше кажучи, навіть якщо структура власності складена відповідно до такого зразка, але виявиться, що вона не відповідає вимогам нормативно-правових актів, це не звільняє юридичну особу від відповідальності.

Зразки не можуть охопити всю різноманітність ситуацій, які трапляються на практиці. Реальні корпоративні структури часто бувають більш складними, зі значною кількістю проміжних ланок, міжнародних елементів, трастів чи інших утворень, що ускладнюють процес їхнього схематичного зображення. Як наслідок, юридичні особи залишаються без чітких вказівок щодо того, як оформлювати такі складні структури.

Зразки не вирішують питання щодо підтвердження наявності неформального впливу, який є однією з ключових ознак для ідентифікації КБВ власника. Відсутність чіткого механізму підтвердження неформального впливу створює ризик суб'єктивного тлумачення, що може призвести до маніпуляцій як з боку юридичної особи, так і з боку суб'єктів фінансового моніторингу.

4. *Структура власності має підкріплюватися документами.* Відповідно до наказу № 163 у разі наявності у структурі власності юридичної особи іноземних юридичних осіб та/або осіб, які не перебувають у громадянстві України та є громадянами (підданими) іншої держави або держав, трастів, інших подібних правових утворень, до схематичного зображення структури власності також мають додаватися офіційні документи (їхні копії, зокрема нотаріально засвідчені копії), що підтверджують належність цим особам, трасту та/або іншим подібним правовим утворенням корпоративних прав у юридичній особі, крім випадків, коли відомості про відповідних суб'єктів наявні в ЄДР.

Ratio цієї вимоги є цілком зрозумілим: наявність підтверджуючих документів може слугувати доказом, хоча і не беззаперечним, того, що відображена структура власності відповідає реальності. Це правило також створює певні труднощі, оскільки у структурі власності може бути значна кількість акціонерів-юридичних осіб. Відповідно, отримання потрібних документів для кожної з них може бути складним і часозатратним процесом, особливо коли йдеться про іноземні компанії або складні корпоративні структури.

До того ж довгий час ця вимога мала суттєві прогалини, оскільки не було чітких вимог щодо строку давності таких документів, що могло призвести до використання застарілих або неповних відомостей про корпоративні права акціонерів. Це було виправлено Законом України від 14 липня 2023 року № 3257-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування діяльності відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави», який був введений в дію 3 вересня 2024 року, та доповнено частину 1 статті 15 Закону України «Про державну реєстрацію» пунктом 13¹, яка свідчить про те, що витяг, виписка чи інший документ з торговельного, банківського, судового реєстру тощо, що підтверджує реєстрацію юридичної особи-нерезидента в країні її місцез перебування, повинен бути виданий уповноваженим органом такої країни не раніше одного місяця до дати його подання для проведення державної реєстрації або здійснення інших реєстраційних дій [5].

Проте строк у один місяць вбачається досить обмеженим. Наприклад, процедура проставлення апостилу на документи за кордоном та їхня доставка до України може зайняти значно більше часу, особливо якщо враховувати поточні труднощі з транспортними логістичними мережами (зокрема, пов'язані із війною в Україні) та бюрократичні процеси в інших країнах. Тому вимога щодо одного місяця є недостатньо реалістичною для забезпечення безперешкодного виконання цього положення.

Висновки. Процедура розкриття інформації про КБВ є важливим елементом забезпечення прозорості корпоративного управління та боротьби з фінансовими зловживаннями. Існуюче законодавство України забезпечує нормативну базу для ідентифікації КБВ, проте потребує доопрацювання для усунення практичних труднощів. Графічна форма подання структури власності є ефективною для візуалізації, але створює значні складнощі в разі багаторівневих або міжнародних корпоративних структур.

Вимога надання підтверджуючих документів для усіх юридичних осіб і правових утворень, також обмежений термін давності для таких документів в один місяць потребують перегляду, оскільки виконання цих вимог ускладнює бюрократичні процедури та створює логістичні обмеження для провадження бізнесу в Україні за наявності іноземного елементу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
3. Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності : наказ Міністерства фінансів України від 19.03.2021 № 163. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-21#Text>
4. Зразки складання структури власності / Міністерство фінансів України. 2021. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Зразки_складання_структури_власності_08_06_2021.pdf
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування діяльності відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави : Закон України від 14.07.2023 № 3257-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3257-20#Text>

REFERENCES

1. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia [On preventing and counteracting the legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism, and proliferation of weapons of mass destruction] : Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 № 361-IX : stanom na 9 sich. 2025 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
2. Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib - pidpriemtsiv ta hromadskykh formuvan [On state registration of legal entities, individual entrepreneurs, and public organizations] : Zakon Ukrainy vid 15.05.2003 № 755-IV : stanom na 1 sich. 2025 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro formu ta zmist struktury vlasnosti [On approval of the Regulations on the form and content of the ownership structure] : nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 19.03.2021 № 163. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-21#Text> [in Ukrainian].
4. Struktura vlasnosti iuridychnoi osoby [Ownership structure of a legal entity] / Ministry of Finance of Ukraine. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Зразки_складання_структури_власності_08_06_2021.pdf [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vporiadkuvannia diialnosti vidokremlyenykh pidrozdiliv yurydychnoi osoby, utvorenoi vidpovidno do zakonodavstva inozemnoi derzhavy [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the regulation of activities of separate subdivisions of a legal entity established under the legislation of a foreign state] : Zakon Ukrainy vid 14.07.2023 № 3257-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3257-20#Text> [in Ukrainian].

V. V. Kadyrov. DISCLOSURE OF INFORMATION ABOUT THE ULTIMATE BENEFICIAL OWNER: ISSUES OF LEGAL APPLICATION

The article examines the procedure for disclosure of information about the ultimate beneficial owner in Ukraine as an important tool for ensuring transparency of corporate governance. The author analyzes regulation, in particular, the Law of Ukraine "On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Organizations" and the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction". The author identifies the main problems arising in the course of implementation of the requirements for disclosure of information about the ultimate beneficial owner, including: the complexity of drawing up a graphical ownership structure for multi-level corporate structures, limited statute of limitations for ownership structure supporting documents, as well as imperfect mechanisms for confirming informal influence on the activities of a legal entity. The article suggests areas for improvement of legislation, including the development of recommendations for formalization of complex corporate structures, revision of requirements for ownership structure supporting documents and mechanisms for establishing informal influence on the activities of a legal entity.

Keywords: ultimate beneficial owner, ownership structure, corporate governance, financial monitoring.